

tület jelenlegi képzési rendszere kielégíti az igényeket. A speciális ismeretekkel rendelkező szakembereket pedig a rugalmasabb érdekltségi rendszer bevezetésével a polgári életből kell felvennünk.

A személyi állomány képzettségi szintjének emelkedését bizonyítja, hogy míg a hatvanas évek elején (az ötvenes évekről nincs adat) a személyi állomány 40%-a rendelkezett csupán a beosztásához előírt végzettséggel, addig ez az arány 1984-ben már a következő: a tisztek 85%-a, a zászlósok 67%-a, a tiszthelyettesek 70%-a rendelkezik az előírt képzési követelménnyel; a tisztek 12,4%-a, a zászlósok 25%-a, a tiszthelyettesek 7,8%-a van felmentve a követelmények teljesítése alól; végül pedig a tisztii állomány 2,6%-ának, a zászlósok 8%-ának (főleg a középiskola hiánya miatt), a tiszthelyettesek 22,2%-ának (elsősorban az alapfokú politikai végzettség hiánya miatt) nincs meg az előírt végzettsége. A képzés terén elért eredmények ellenére a büntetésvégrehajtási munkával szemben támasztott magasabb elvárások indokoltá teszik a minőségi követelmények előtérbe állítását, az oktatási rendszer folyamatos továbbfejlesztését.

Az őrszolgálati munka korábban

(Tusják János hozzászólása)

A plenáris ülésen elhangzottak sok olyan gondolatot elevenítettek fel emlékezetemben, melyek szorosan összefüggnek nyugdíjazásom előtti munkámmal, a fogvatartottak őrzésének kérdésével. A fegyveres szolgálat az én életemben két feladatot jelentett. Közel két évtizedet szolgáltam a Határőrségnél, közel két évtizedet a büntetésvégrehajtásnál. Hangsúlyozom: szolgáltam, hiszen ezt a munkát csak alázattal, hivatásként lehet végezni. Úgy kerültem az őrszolgálati osztály élére, hogy korábban csak a bástyafal külső oldalát láttam, a börtön belső életét nem ismertem. Épp ezért mély, meghatározó élményeket alakított ki bennem a börtönök belső életével való megismerkedés.

Már az első napokban kialakult bennem az ún. őrszolgálati tudat, hogy az elitéltek tevékenységének irányításában alapvető szerepe van a fogvatartottak őrzésének. A büntetésvégrehajtási munka jó elvégzése az őrmesteren nyugszik. Ezért kell az őrmester érdekeiért, jogainak biztosításáért mindig kiállni. Az őrmester csak ilyen háttér mellett tudja jól végezni feladatát.

A büntetésvégrehajtásnál eltöltött első hetek alatt sok álmatlan éjszakám volt. Hallottam a kulcsok zörgését, a zárok nyikorgását. Láttam, hogy az elitéltek parancsszó nélkül is a fal felé fordulnak megjelenésemre. S amikor már elaludtam, álmomban is csikos ruhába öltözött emberek néztek velem szembe, és állandóan a fülemben csengett a trepni kopogása.

Mindez azért alakult így, mert a parancsnokom úgy rendelkezett, hogy másfél hónap alatt minden intézetet látnom kell. Életem akkori napjai tehát úgy teltek: börtönből ki, börtönbe be. Egy kicsit én is bezártnak éreztem magam. Sokszor jutott eszembe, hogy a fegyveres erők között nemcsak a határőr teljesít harci feladatot békében, hanem a büntetésvégrehajtás beosztottja is.

A felszabadulást követő közvetlen időben, a szolgálatteljesítés hőskorában, az örök puskával látták el a szolgálatot. A háborúból visszamaradt fegyvereken puskaszíj sem volt. A pihenőidőn túlmenően a szolgálat szinte folyamatos volt. Csak az ötvenes évek elején alakult ki a havi 360 órás szolgálati rend. Ez a mai

szolgálati időnek pontosan a kétszerese. Ez a helyzet az 1960-as évek közepén már olyan feszültségeket teremtett az őrszolgálati állomány körében, melyet tovább fenntartani nem lehetett. A változtatáshoz létszámot kértünk. Nem kaptuk meg. Miután nem volt lehetőség a létszám növelésére, a szolgálatszervezés korszerűsítésével kellett megoldanunk a szolgálati idő csökkentését.

1968-ban őrségparancsnoki beosztást rendszeresítettünk a szolgálat színvonalasabb megszervezése érdekében. 1970–71-ben kísérleti jelleggel elrendeltük a havi 240 órás szolgálati rendet, vagyis a kétváltásos szolgálati rendről (24 óra szolgálat, 24 óra szabadidő) áttértünk a háromváltásos (12 óra szolgálat, 24 óra szabadidő) rendszerre. Ez aztán általánossá vált. Napjainkban a szolgálati idő 182 órás. Hogyan volt ez lehetséges a létszám emelése nélkül? Színvonalas szolgálatszervezéssel és lényegesen nagyobb kockázatvállalással.

Felvetődhet kérdésként, hogy a szolgálati rend megváltoztatásakor a kockázatvállalás az ésszerűség határán belül volt-e. Megítélésem szerint igen. Tekintjük át most — e kérdés figyelembevételével is — a büntetésvégrehajtás biztonsági helyzetét — egy alapvető tényező, a szökések számának alakulása alapján.

1969-től 1978-ig a szolgálati idő csökkenése után a büntetésvégrehajtás összes intézetéből 58 elítélt szökött meg, az évi átlagszám tehát közel 6 ember volt. A megelőző 10 évben, 1959 és 1968 között lényegében hasonló volt a helyzet, 61 fogvatartott szökött meg, évi átlagban ez is 6 szökést jelentett. A számok tehát a kockázatvállalás helyességét, a szolgálati rend megváltoztatása tekintetében a döntést igazolták.

Ha már beszéltem a szökések számának alakulásáról a szolgálati rend változásának összefüggésében, hadd szóljak erről a büntetésvégrehajtás általános biztonsági helyzetét elemezve is. 1954-től állnak rendelkezésünkre ellenőrizhető számadatok. Ezek szerint a szökések száma és éves átlaga évtizedenként a következőképpen alakult. 1954 és 1963 között 300 elítélt szökött meg, éves átlagban 30 ember. 1964 és 1973 között 33 fogvatartott távozott időnek előtte, tiltott módon, éves átlagban tehát 7,6 ember.

Az első és a harmadik évtizedben szemmel láthatóan magasabb a szökések száma, mint a második évtizedben. Mi ennek az oka? Az említett első és harmadik évtizedben az átlagosnál lényegesen nagyobb volt a fogvatartottak létszáma. Nehézségekbe ütközött az elítéltek teljes körű foglalkoztatása és az erre való törekvés gyakorta nem vette figyelembe a biztonság szempontjait. Végül pedig a létszám növekedésének arányában a biztonsági intézkedéseket nem mindig vagy nem kellő hatékonysággal tették meg.

Ténylegesen csak egy-két gondolatot vetettem fel ok gyanánt, de — mint mondani szokás — a további elemzés is megérne egy misét. Gondolom, az Országos Parancsnokság vezetése is így látja, hisz a nyugdíjasokból létrehozott Országos Parancsnoki Tanácsadó Testületet, köznyelven Vének Tanácsát, megbízta a büntetésvégrehajtási intézetek biztonsági helyzetének elemzésével, értékelésével.

A szökéseken túlmenően súlyosabb rendkívüli esemény nem fordult elő nagy számban a büntetésvégrehajtásnál. Tíz alatt van azoknak a rendkívüli eseményeknek a száma, melyek fogolyzandulési kísérletben, fegyverkészítésben jelölhetők meg. A legsúlyosabb rendkívüli esemény Szegeden fordult elő. 1964-ben egy, 1984-ben pedig három bv-s dolgozó életét oltotta ki elítélt.

Az 1968-as jogi szabályozás óta, a nevelési koncepció kiadása után a körleten végzendő munka újszerű módon szabályozódik, s ez új helyzetet és körülményt jelent az őrszolgálati munkában is. Az őrszolgálati tevékenység egyre több olyan elemmel gazdagodik, amely a fogvatartottak nevelését tűzi ki célul. Ez a lényegesen bonyolultabbá váló munka nagyobb felkészültséget, jobb szervezőmunkát igényel az őrség vezetőitől, de az egész őri állománytól is.

Egy dologra még szeretném ráirányítani a figyelmet. Vezérőrnagy elvtárs is szólt előadásában arról, hogy a feltételek nincsenek meg a feladatok újszerű végrehajtásához. Elhelyezési, munkáltatási, ellátási gondokkal küszködik a bv., és a személyi állomány létszáma sem növekszik a fogvatartottak létszámának emelkedésével együtt. Mit jelent ez a biztonság szempontjából? Az ellátási, elhelyezési gondok hiányosságai mindig csökkentik a biztonságot. Ha nem foglalkozunk kellő módon az elítéltekkel, akkor a fegyelem, a rend csorbat szenved. Ezért a hagyományos büntetésvégrehajtási feladatokból ki kell emelni a körletlen folyó munkát, melynek szervezett, kulturált végrehajtásával előzhető meg leginkább a rendkívüli események.

Mindenre kiterjedő részfeladatok ismétlődő sokaságát kell nap nap után elvégezni a rendkívüli események elhárítása céljából. A közelmúltban történt szökés kísérlet is ezt bizonyítja. A szegedi őrszolgálati állomány az elítélteket szállító busz alvázán, szinte maga szöktette meg az egyik elítéltet. Történt ez annak ellenére, hogy a korábbi években már a tököli intézetben is előfordult ilyen eset.

Ezzel a gondolatokkal kívántam kiegészíteni az emlékülésen elhangzottakat. Végül kívánom a büntetésvégrehajtás aktív dolgozóinak, hogy a következő 40 évben még sikeresebben teljesítsék hivatásukból eredő feladataikat.

A munkáltatás fejlődése 1945 és 1970 között

(Dr. Deme Mihály hozzászólása)

A munkáltatás szempontjából a felszabadulás utáni első lényeges intézkedés a 7700/1948. (VII. 18.) Korm. sz. rendelet volt, amely az elítélteket foglalkoztató vállalatok egységes irányítása érdekében létrehozta az IM Gazdasági Igazgatóságát. Ezt követte a 12 780/1948. (XII. 21.) Korm. sz. rendelet, amely a letartóztatott intézetek mellett működő ipari és mezőgazdasági üzemeket szervezte állami vállalatokká. 1949 márciusában két önálló vállalat alakult: az Ipari Vállalat és a Mezőgazdasági Vállalat. Ezek 137 kisebb-nagyobb üzemet fogtak össze.

A büntetésvégrehajtási vállalatok munkájának megítélésénél mindig fő kérdés volt, hogy azok hogyan illeszkednek a büntetésvégrehajtás szervezetébe, hogyan szolgálják a büntetésvégrehajtási célok megvalósítását. Például az 1950. évi II. tv. meghatározta a büntetés célját és egyben megjelölte a bv. szervek feladatait. Előírta, hogy „a büntetést a dolgozó nép védelme érdekében, az elkövető megjavítása és nevelése, továbbá általában a társadalom tagjainak a bűnözéstől való visszatartása végett kell alkalmazni”. Jogszabályban is olvasható volt tehát a nevelési cél.

Az 1956-ban megjelent Bv. Szabályzat rögzítette a szocialista büntetésvégrehajtás alapelveit. A fő hangsúlyt a biztonságos őrzésre és a munkáltatásra helyezte. A Szabályzat egész kedvezményrendszere a munkateljesítményre épült, a büntetési időből is a munkateljesítmény alapján kerültek levonásra meghatározott napok. Ezen a helyzeten javított az 1959. évi 8. sz. BM-utasítás, amely két fő feladatot határozott meg: az őrzést és a nevelést. Végül a 60-as évek legjelentősebb állomásaként az 1964. évi 21. tvr. egyértelműen a nevelést tette a büntetésvégrehajtás elemi teendőjévé.